

erdélyi működése fölösleges, mert létrejött az érintkezés az erdélyi törvényhatóságok és a magyar kormány között, a törvényhozást egyesítették. Erdély egyesítését a magyar kormány 1872-ben nyilvánította befejezettnek, s a királyi biztos felmentését javasolta az uralkodónak, ami az 1872. augusztus 25-i királyi leirattal be is következett. Pécsi Manó működése alapján véve eredményes volt, bár a nemzetiségi kérdésben, különösen a románkérdésben nem mutatható fel előrelépést. Pál Judit könyvéből az derül ki, hogy Pécsi uniót akart és nem teljes beolvastást, unificáltatást, és ami tőle függött, azt meg is tette ennek érdekében.

A kötet bőven ismerteti a forrásokat és az irodalmat, a Függelék pedig néhány alapvető, forrásértékű levelet és más okiratot közöl.

Végül legyen szabad néhány általános megjegyzéssel zárnom rövid ismertetőmet.

Bár bonyolult és kényes kérdést tárgyal, a kötet végig a tárgyilagosság és az alaposág jellemzi,

és nem marad adós a kérdések árnyalt, többoldalú bemutatásával sem. Szeretnénk hangsúlyosan kiemelni, hogy Pál Judit eredeti forrásfeltáró munkát végzett, és következtetéseit is ezekből vonja le, ugyanakkor értő módon hasznosítja a kérdésre vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat is. Bár a cím mindössze öt év történetének elemzését és bemutatását ígéri, a valóságban a szerző több évtizedet von be látókörébe, amennyiben a kérdést előzményeivel együtt tárgyalja. Ne hagyjuk szó nélkül azt se, hogy a szerző kellő figyelmet fordít a korra jellemző ceremóniális jelenségekre, s ezáltal jobban beágyazza a kérdést a maga korába, hangsúlyozva, hogy ezek a ceremóniák bizony nem kis részben középkori eredetűek.

Pál Judit jelentős történelmi szakmunkával gazdagítja a 19. századi Erdély szakirodalmát. A munka szerkesztése és formája is elismerést érdemel.

Egyed Ákos

A nemzedéki lét kérdése

Miklós Ágnes Kata: A szóértés feltételei. Komp-Press Kiadó, Kvár 2010. 312 oldal

Miklós Ágnes Kata *A szóértés feltételei* című könyvében azt tűzte ki célul, hogy a hetvenes évek romániai magyar irodalmának nemzedékváltási problémáit feltérképezi, kiváltképpen a „harmadik Forrás-nemzedék” szerzőire, illetve a velük opponálókra összpontosítva. Ezt rendkívül nagy kutatói munkával s olvasottsággal sikerült megvalósítania.

A szerző a kötetet szimpatikusan indítja, és majd a továbbiakban elismeri, hogy nem mérítheti ki a téma egészét, és hogy a vizsgálat során, válogatnia kellett a rendelkezésére álló dokumentumok között. („A válogatás szükségszerűen önkényes – és az, hogy a fenti ankétok és viták közül melyeknek vállalkozom részletesebb elemzésére, szintén annak tekinthető.” 26.) A kötetben az újra s újra visszatérő humor – mely részint az anekdoták feltűnésének (vö. Balla Zsófia családjának asztala és az adott kor szellemi életének

összekapcsolódása), részint a szóhasználatnak (vö. „kigyöngyözés”) köszönhető – erősíti a könyv olvashatóságát és pozitív (be)fogadását. A kötet az interdiszciplináris szemléletet végig hangsúlyozza, amely szemlélet pedig a témaválasztásból eredeztethető. A szociológiai és a filozófiai kutatásokra támaszkodik, az elméleteket ismertelve, és ahol szükséges, azokkal vitatkozva, kiemelten a csoport, közösség problematikája kapcsán – melyet azért is szükséges időről időre elővennie, mert a „Forrás-nemzedék” tagjai a megnevezés iránti ellenérzésüket fejezték ki („A kategorizálást és az ebből kiinduló »generációba sorolást« főként az érintettek tekintették megkérdőjelezhetőnek. Már a második Forrás-generáció tagjai is önkényesnek érezték a Kántor–Láng-féle felosztást, és ezt a harmadik nemzedék tagjai még nagyobb ellenkezéssel fogadták.” 10.).

A hetvenes évek irodalmáról való megnyilatkozás esetében Miklós Ágnes Kata megfelelően pozicionálja szóhasználatát: „a két lehetséges megnevezés, a »romániai magyar irodalom« és az »erdélyi magyar irodalom« kifejezések közül az előbbit fogom használni. Választásom oka elsősorban az, hogy a kutatás témáját képező csoport, a hetvenes évek során feltűnő szerzők munkásságának tekintetében nem csak földrajzi kategóriaként fontos, *hol* éltek és dolgoztak. A korszak Romániájára jellemző körülmények és (alkotási) lehetőségek tudomásul vétele nélkül nehéz érvényes következtetéseket levonni magának a tárgyalt csoportnak a körülményeit és lehetőségeit illetően.” (7.) A szerző ugyanarra az elgondolásra alapozhat, amelyre Láng Zsolt „A” „romániai” „magyar” „irodalom” „története” című írása első soraiban: „a közmegegyezés arra hajlik, hogy az ún. szocialista éra képződményét nevezze romániai magyar irodalomnak” (in *Uó: Tója vagy tottja?* Koinónia, Kvár 2008. 11.).

Miklós Ágnes Kata számára az alapvető problémát a hetvenes évek romániai magyar irodalmán belüli közösség megadása jelenti, vagyis az, hogy miért és hogyan tekinthető a „harmadik Forrás-nemzedék” közösségnek. Ez oknál fogva fontos a szerzőnek, hogy elkülönítse s ugyanakkor egybe is fűzze a „második generáció idején indulókat” (Balla Zsófia, Bogdán László, Mózes Attila), a „két és feles Forrás-nemzedéket” (Markó Béla, Adonyi Nagy Mária, Sütő István) és a „harmadik Forrás-nemzedéket” (leginkább Szócs Géza, Egyed Péter, Ágoston Vilmos, Palotás Dezső meglátásai szerepelnek a kötet egészében). Emellett természetesen is olyan felosztással is kísérletezik, amely a szépirodalmat művelőket és a tanulmányírókat, esszéírókat különíti el, ám elismeri, hogy itt átfedések lehetnek, s vannak is. A közösség kérdésének taglalásánál alkalmazhatná az általa többször idézett Cs. Gyimesi Éva kedvelt „reális közösség”-értelmezését: „A reális közösség mindig szabad emberek társulása – a jelenben, a gyakorlatban, az érintkezésben felismert közös érdekek és célok, ügyek és eszmék vagy egyszerűen a szeretet alapján.” (Cs. Gyimesi Éva: *Vázlatok egy szellemi kórképhez*. In *Uó: Colloquium*

Transsylvaniaicum. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 1998. 32–67. 45. 5. lábjegyzet). Ezek után persze belátható, hogy a szabadságot kellett volna definiálnia Miklós Ágnes Katának. Lehetséges lenne ugyanakkor a gondolat szabadságát megadni itt, egy szellemi közeg esetében. Nem vitatható el az azonban *A szóértés feltételei* szerzőjétől, hogy a közösséget, a nemzedéket más kritériumokkal is, mint akár a nyelviség kritériumával próbálta definiálni. A problémát az képezi az irodalmi szövegekhez való közelítésénél – ez feltűnő az olyan fejezeteknél, mint a *Nyelv- és formahasználat, Palotás Dezső és a többiek, Megismerés és magánmitológia, Szócs Géza és a többiek* fejezeteinél –, hogy sokkal inkább hajlamos a szerző e kötetben az adott nemzedék „egymást recenzálására” (visszatérő megjegyzése a kötetnek, az „önrecenzálás” szóhasználatát követve) alapozni, mintsem önnön meglátásaira, jöllehet ez a nemzedék bemutatásának vezérfonalában keresendő s ebből a szempontból belátható. Alapvetően itt irodalmi szövegekhez való közelítés szemléletének különbségét vélem felfedezni Miklós Ágnes Kata és önnön szemléletem között.

Miklós Ágnes Kata kitér arra, hogy Cs. Gyimesi Éva a nemzedék és a közösség között különbséget állapít meg, idézi is Cs. Gyimesi Évát: „A nemzedékiség nem szükségszerűen tartalmazza a közösség-jegyet, vagyis az együvé tartozás érzéséhez, a közös vagy hasonló eszmények és célok tudatosulásához nem elég csupán annyi, hogy egy nemzedéket alkotunk.” (68.) Miklós Ágnes Kata rendszere a nemzedékiség felől próbál közelíteni újra meg újra a Forrás mellett többek között az Echinox és a *Fellegvár* vonatkozásában is. Nem hagyható figyelmen kívül azonban az a szempont, hogy a szociológiai aspektus háttérbe szoríthatja az irodalmi vizsgálat során. *A szóértés feltételei* szerzőjének érvelése, témakifejtése kapcsán ez azért meglepő, mert pont az általa idézett Selyem Zsuzsa-írásnak, *Az „erdélyi magyar irodalom”-beszédmodok egyik utópiájának* (in *Kegyesség, kultusz, távollátás. Irodalomtudományi tanulmányok*. Szerk. Gábor Csilla, Selyem Zsuzsa. Scientia Kiadó, Sapientia Könyvek, Kvár 2002. 197–219.) egy alfejezete a „nemzedék” kérdéskör felvetését tárgyalja, így

talán Miklós Ágnes Kata akár egy vita beemelésével a szöveg adott részéhez is pozícionálhatta volna önnön elgondolásait. Ez utóbbi megjegyzések ugyanakkor szintén az irodalomszemlélet kérdésköréhez tartoznak.

Miklós Ágnes Kata *A szóértés feltételei* című könyvének hiányt pótló létéből, illetve a hatalmas

szakirodalmi apparátus használatából és a téma fontosságából nem von le a szemléletbeli különbség, inkább csak példázza az olvasási módok közti eltérést, elismerve a kötet szerzőjének rendkívüli vállalkozását, illetve önnön érvelésének koherens létét.

Kovács Flóra

Cáfolat mint a nemzeti identitás tétele és levezetése

Aranka György Erdély-története. Sajtó alá rendezte Biró Annamária. Erdélyi Tudományos Füzetek 264. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. Kvár 2010. 282 oldal

Biró Annamária, az Erdélyi Múzeum-Egyesület kutatója és könyvkiadójának vezetője, a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem adjunktusa, a kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetem belső munkatársa jelentős, előszóval, jegyzetekkel, forrás- és (személynév)mutatóval ellátott, a 18–19. század elején készült történelemkönyvet bocsátott közre. Azt is mondhatnám, kétszáz évvel a mű elkészülte után, több esztendei munka árán kényelmetlen könyvet nyújt át a 21. század elkényelmesedett magyar olvasójának; kényelmetlen az ilyen szöveget olvasni: csak gondolkodva, mérlegelve, csak ide-oda lapozva, felmérve, összehasonlítva, elidőzve. Csak egy-egy más könyvet is elővéve, immár megbékélt auktorok időtlenné hűvösödött pillantása alatt.

A könyvnek három szerzője van. Az első (látszólag) Aranka György, hiszen a gyakran *Feleletként* aposztrófált és nyomtatásban itt először megjelenő szövegeket *A nemes Dr. Schlözer ABC-jére tett feleletnek rajzolatja* címmel ő írta. De ezek a szövegek többnyire kommentárok, érthetetlenek egy korábbi mű nélkül, amelyre feleletül, sőt inkább cáfolatul születtek: az pedig August Ludwig Schlözer műve, ő tehát a második szerző, a harmadik pedig a cáfolatot és az abban követhető vitát vizsgáló, értelmező Biró Annamária. Meglátása szerint a mű ugyan cáfolatnak indult, de szerzője, Aranka a munka folyamán egyre inkább önálló történeti munkának tekintette, beleépítette az erdélyi Magyar Nyelvmívelő

Társaság által megvitatott Csíki székely krónikát is, továbbfejlesztette – innen adódik aztán a jelen kiadvány határozott karakterű címe is: *Aranka György Erdély-története*. A közreadó a korszakról magyar és német nyelven már több jelentős tanulmányt is közlített, a Schlözer-vitát is értelmezte, és az Aranka-gyűjteményekben jártasságot szerezve maga is kutatást vezet.

A kötet célja a szövegközlés. Lássuk tehát, miben áll ez a szöveg. Biró Annamária több örzési helyről gyűjti egybe és olvassa összetartozóként Aranka György írásait, egy jogtörténeti-történetírói szempontokat érvényesítő, egyszerre többféle közönséggel számoló szerzőt látat. Szerzőről van szó, aki érzelmei nyelvi jegyeiből ítélve legalábbis csoporton elkövetett méltánytalanság (az európai tisztességen esett csorba) esetével kerül szembe. Az erdélyi székelyek prókátora lesz itt Aranka; az egykori Székelyvásárhelyen tevékenykedő és erdélyi nemesek, főleg a Bethlenek hűségese mondja e nációról: „A székely mint magyar eredetű nemzet különbözik a pácínacítától és kuntól mint tatár eredetű nemzetektől, a bissenusoktól mint orosz eredetűtől, a magyartól pedig mint attól régen megvált és régi eredeti rendtartásait szokásait s törvényeit külön társasági testben megtartott nemzetség. András Mátyás úgy ír a székelyekről mint legvitézesebb emberek, magok földét magok fegyverekkel nyerték, és magok között mind örökségeket, mind a hivatalokat